
Seria III: ePublikacje Instytutu INiB UJ. Red. Maria Kocójowa
Nr 4. PRZENIKANIE I ROZPOWSZECZNIANIE IDEI...

Małgorzata Stanula*

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

PROMOCJA I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA POLSKIEJ KULTURY W WIELKIEJ BRYTANII

[PROMOTION AND DOCUMENTATION OF POLISH CULTURE HERITAGE
IN GREAT BRITAIN]

Abstrakt: W oparciu o dwuletnie doświadczenia z realizacji międzynarodowego projektu naukowo-dydaktycznego „Promocja i dokumentacja dziedzictwa polskiej kultury w Wielkiej Brytanii” omówiono główne cele, zakres i wyniki współpracy zapoczątkowanej w 2005 roku między Instytutem Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego a dwiema polonijnymi instytucjami biblioteczno-archiwalnymi w Londynie: Biblioteką Polską POSK i Studium Polski Podziemnej. Przedstawiono efekty prac w zakresie porządkowania i opracowywania zbiorów bibliotecznych oraz tworzenia elektronicznych źródeł informacji o dokumentach emigracyjnych na potrzeby użytkowników tych instytucji, prowadzenia badań naukowych, a także promocji zasobów narodowych zgromadzonych poza krajem.

BIBLIOTEKOZNAWSTWO – DZIEDZICTWO NARODOWE – DOKUMENTY ŻYCIA SPOŁECZNEGO – LONDYN – SZARA LITERATURA – WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA – ŹRÓDŁA INFORMACJI

Abstract: The author presents her experiences from the realization of the international scientific and educational program “Promotion and documentation of Polish culture heritage in Great Britain” describing the main goals, scope and results of cooperation initiated in 2005 between the Institute of Information and Library Science, Jagiellonian University and two library and archival institutions of Polish people in London: Polish Library POSK and The Polish Underground Movement (1939–1945) Study Trust. The results of rearranging their collections and making bibliographic descriptions for collected items as well as creating electronic sources of information on emigration documents for the user of these two institutions are described. Furthermore, some results of research and activities aimed at the promotion of national resources kept abroad are presented.

EPHEMERA – GREY LITERATURE – INFORMATION RESOURCES – INTERNATIONAL CO-OPERATION – LIBRARY SCIENCE – LONDON – NATIONAL HERITAGE

*

* *

Współpraca instytucji polonijnych z krajem

W ogłoszonym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Polsce na rok 2007 programie operacyjnym „Dziedzictwo kulturowe”, w ramach priorytetu 3: „Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju”

---

* Mgr MAŁGORZATA STANULA, asystent w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, mgr bibliotekoznawstwa i informacji naukowej oraz filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Najważniejsze publikacje: (2004) *Edukacja informacyjna w szkołach: zakres odpowiedzialności i wymagania dla bibliotekarzy szkolnych*; (2001) *Informacja, język i wiedza w ujęciu Karla R. Poppera*. Adres elektr.: stanula@inib.uj.edu.pl

cami kraju”, uznano za ważną potrzebę promowania badań naukowych nad dziedzictwem narodowym oraz pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie [dalej jako MABPZ] oraz innym instytucjom polonijnymi i emigracyjnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego poza granicami kraju [MKiDN 2007, <http://www.mk.gov.pl/po/dziedzictwo.php>]. Podobne cele i zadania przyjęto do realizacji już w 2005 roku w projekcie naukowo-dydaktycznym „Promocja i dokumentacja dziedzictwa polskiej kultury w Wielkiej Brytanii”, prowadzonym przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego [dalej jako IINiB UJ], w porozumieniu z dwiema londyńskimi instytucjami zrzeszonymi w Stałej Konferencji MABPZ: Biblioteką Polską Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego i Studium Polski Podziemnej.

Okazją do nawiązania współpracy między krakowskim ośrodkiem akademickim a ośrodkami polonijnymi była XXVI Stała Konferencja MABPZ, która miała miejsce rok wcześniej w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie. Przedstawiając dotychczasową współpracę Biblioteki Polskiej POSK [dalej jako BP POSK] z instytucjami krajowymi, Kierownictwo Biblioteki zwróciło się z apelem o pomoc w opracowaniu i skatalogowaniu dużych zbiorów dokumentów życia społecznego, odzwierciedlających życie społeczno-kulturalne emigracji niepodległościowej [Pisarski; Szmidt 2004, s. 134]. Z drugiej zaś strony propozycję uczestnictwa w działaniach mających na celu dalsze wzmacnianie więzi z polonijnymi instytucjami biblioteczno-archiwalno-muzealnymi, upowszechnianie wiedzy o ich zbiorach w kraju oraz ofertę konkretnej pomocy w postaci profesjonalnego wsparcia merytorycznego i wyjazdów studenckich do pracy biblioteczno-archiwalnej, wyraziła w imieniu IINiB UJ ówczesna Dyrektorka Instytutu prof. UJ, dr hab. Maria Kocójowa [Kocójowa 2004, s. 24–26].

W ramach projektu, którego trzeci etap realizacji przewidziany jest na jesień 2007 roku, kolejne 5-osobowe grupy studentów ostatnich lat studiów, pod opieką pracownika Instytutu, świadczą fachową pomoc w pracach związanych z zabezpieczaniem i opracowaniem zbiorów biblioteczno-archiwalnych BP POSK oraz Studium Polski Podziemnej [dalej jako SPP], a ponadto – poprzez publikacje – popularyzują emigracyjne zasoby w krajowym środowisku naukowym.

Projekt zakłada trzy główne cele: dokumentacyjny, naukowy i dydaktyczny. Poniżej zostaną krótko przedstawione wyniki dotychczasowych prac związanych z ich realizacją. Szczegółowy opis podejmowanych zadań i efektów został zamieszczony w dokumentach elektronicznych na stronie domowej IINiB UJ, w dziale współpracy międzynarodowej [<http://www.inib.uj.edu.pl>].

Dokumentowanie dziedzictwa narodowego

Najważniejsze efekty prac wykonanych podczas dwóch miesięcznych pobytów uczestników projektu w BP POSK i SPP w Londynie przedstawiają się następująco:

1. W Bibliotece Polskiej POSK:

- uporządkowanie i sklasyfikowanie w kilkunastu głównych działach tematycznych (w oparciu o klasyfikację Dewe'ya) około 15000 jednostek różnych rodzajów dokumentów życia społecznego [dalej jako dżs-y],
- zapoczątkowanie tworzenia bibliograficzno-faktograficznej bazy danych dla zbiorów dżs-ów, dokumentującej wydarzenia z życia społeczno-politycznego, kulturalnego i naukowego emigracji i Polonii w Wielkiej Brytanii,

- dostosowanie formatu danych bibliograficznych MARC 21 do specyfiki opisu dżs-ów,
- opracowanie katalogowe i wprowadzenie do bazy 640 rekordów (co stanowi z dubletami ponad 1000 jednostek dokumentów), głównie z opisem programów teatralnych i ulotek przedstawień. W całości skatalogowano dokumenty 27 teatrów.

2. W Studium Polski Podziemnej:

- opracowanie szczegółowej klasyfikacji tematycznej dla blisko ośmiotysięcznego księgozbioru,
- zaprojektowanie elektronicznej bazy danych dla zbiorów bibliotecznych,
- wprowadzenie do bazy ponad 500 znormalizowanych opisów bibliograficznych książek, opatrzonych hasłami przedmiotowymi,
- równoległe tworzenie katalogów tradycyjnych poprzez wydruki opisów z bazy komputerowej,
- przeprowadzenie szkoleń katalogowania dokumentów dla pracowników i wolontariuszy.

Przydatność wymienionych efektów pracy na rzecz tychże instytucji i osób korzystających bezpośrednio z ich zbiorów wydaje się być znaczna.

Informacja naukowa o zbiorach emigracyjnych

Istotnym zadaniem realizowanym w ramach projektu jest tworzenie źródeł informacji i popularyzacja informacji naukowej o zasobach polonijnych. Istnieje potrzeba upowszechniania informacji naukowej w Polsce i za granicą o unikatowych i cennych, a często nieznanach materiałach, nieudostępnianych na skutek braku opracowania.

Biblioteka Polska w Londynie, podlegająca Polskiemu Ośrodkowi Społeczno-Kulturalnemu (POSK), służy polskiej społeczności emigracyjnej i krajowi poprzez gromadzenie, konserwowanie i udostępnianie materiałów związanych z działalnością polskiej emigracji na świecie. Bogate zasoby Biblioteki – a wśród nich objęty opracowywaniem zbiór dokumentów życia społecznego (dalej DŻS) – dokumentują narodowy dorobek naukowy i kulturalny na obczyźnie. Należy zwracać uwagę badaczy na wartość naukową DŻS, określaną w piśmiennictwie światowym terminem *ephemera* – wartość wzrastającą z upływem czasu, wraz z ich „starzeniem się”, a także ukazywać możliwość wykorzystania tego typu dokumentów jako cennego materiału badawczego i źródła do badań w wielu dziedzinach nauki [Dewe 2003, s. 183–185]. DŻS mogą również same znaleźć się w polu zainteresowań uczonych i stanowić przedmiot badań naukowych, dla przykładu w bibliologii czy edytorstwie [Firlej-Buzon 2005].

W małym stopniu wykorzystywane wcześniej DŻS w BP POSK zaczynają być postrzegane – w miarę ich opracowywania i wprowadzania do bibliotecznego katalogu komputerowego Biblioteki – jako ciekawe źródła i materiały do badań socjologicznych, kulturoznawczych czy historycznych. W zbiorach Biblioteki odnaleźć można ogromną różnorodność DŻS z wszelkich dziedzin życia społeczno-kulturalnego, zebranych w czternastu działach tematycznych. Wśród nich znajdują się takie rodzaje dokumentów jak: ulotki, afisze, programy, zaproszenia, nekrologi, pocztówki, kalendarze, reklamy, katalogi, bilety i wiele innych. Wprawdzie opracowaniem objęto dokumenty wydane po 1945 roku, ale w posiadaniu Biblioteki są także wcześniejsze DŻS. Przeważają dokumenty wydawnictw emigracyjnych i obcych dotyczące Polski, publikowane głównie w Wielkiej Brytanii, jak również dokumenty wydane w kraju, dotyczące Polonii. W opracowywaniu DŻS przyjęto duży stopień szczegółowości danych w opisie, przejmowanych bezpośrednio z dokumentów oraz niejednokrotnie uzupełnia-

nych i weryfikowanych w innych źródłach. Dzięki temu już w oparciu o samą zawartość bazy, bez konieczności sięgania do dokumentów, możliwe jest prowadzenie analiz i badań.

Znaczenie historyczne i specyfika zbiorów bibliotecznych i archiwalnych Studium Polski Podziemnej (SPP) wyznacza ich dużą wartość naukową. Studium gromadzi, zabezpiecza i udostępnia dokumentację związaną z działalnością władz Polski Podziemnej oraz Armii Krajowej, dysponuje oryginalnymi dokumentami z czasu II wojny światowej [Suchcitz 1997]. Do SPP przybywają z kraju badacze i studenci w celu przeprowadzenia naukowych kwerend biblioteczno-archiwalnych. Niejednolite i niepełne opisy bibliograficzne, brak komputerowego systemu, a zwłaszcza brak szczegółowego opracowania i katalogu rzeczowego, utrudniały poszukiwania i korzystanie z dokumentów. Zaprojektowana i uzupełniana – wspólnym wysiłkiem pracowników i wolontariuszy SPP oraz realizatorów projektu z Krakowa – baza danych książek i innych typów dokumentów, spełnia odpowiednie standardy opracowania formalnego i rzeczowego. Kompletność opisu bibliograficznego każdego dokumentu, oznaczenie jego przynależności do działów tematycznych, a także szczegółowe hasła przedmiotowe, zapewniają wysoką wartość merytoryczną bazy danych jako źródła informacji naukowej oraz przydatność do studiów i badań nad Polskim Państwem Podziemnym z okresu II wojny światowej.

Bibliotekarstwo polonijne w edukacji studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa

Dwuletnie doświadczenia z realizacji projektu pokazują, jak ogromne znaczenie mają wyjazdy zagraniczne i kontakty ze środowiskiem polonijnym w akademickim, patriotycznym kształceniu studentów kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, m.in. poprzez poznawanie uwarunkowań życia i potrzeb polskiej emigracji i Polonii oraz poznawanie zasobów polskiej kultury i nauki gromadzonych i zabezpieczanych poza krajem. Wspomnieć też warto otwarty i ciepły charakter spotkań i rozmów młodych ludzi z uczestnikami wojennych wydarzeń i konspiracyjnych zmagani, z byłymi członkami Armii Krajowej, którzy na stałe osiedlili się poza krajem. Adeptci bibliotekarskiego zawodu, w ciągu miesięcznego pobytu w Londynie i pracy bibliotecznej, nie tylko zdobywają praktykę zawodową, ale także otwierają się na międzynarodowe idee, włączają się czynnie w działania na rzecz polskiej społeczności w Wielkiej Brytanii oraz pielęgnowania tożsamości narodowej. Zyskują świadomość przydatności i wysokiego poziomu własnej wiedzy i umiejętności, które mają możliwość praktycznie wykorzystać w dokumentowaniu dziedzictwa narodowego za granicą. Zadaniem na najbliższe lata dla kolejnych grup studentów pozostaje komputerowe opracowanie i uporządkowanie całości zbiorów DŻS w BP POSK. W SPP – oprócz skatalogowania i opracowania rzeczowego księgozbioru – także opracowanie archiwalnej kolekcji fotografii. W dalszej perspektywie czasowej pracami zostaną objęte również inne rodzaje zbiorów tych instytucji.

Zakończenie

Potrzeby polonijnych instytucji gromadzących narodowe zasoby dokumentów i innych dóbr kultury w zakresie ich opracowywania, szczególnie komputerowego, opartego na światowych standardach oraz tworzenia nowoczesnych źródeł informacji, są wciąż ogromne. Nie ulega wątpliwości, że współpraca ośrodków akademickich z bibliotekami i archiwami polonijnymi nadal będzie niezwykle ważna i owocna dla obydwu stron na prze-

strzeni wielu lat. Można się spodziewać, że tworzenie i udostępnianie elektronicznych źródeł informacji o emigracyjnych dokumentach piśmienniczych i innych zasobach narodowych, zwiększy ich wykorzystanie jako materiału badawczego i przyczyni się znacząco do rozwijania badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza krajem.

Wykorzystane źródła i opracowania

- Dewe, M. (2003). Ephemera. [In:] Feather, J.; P. Sturges ed. (2003). *International Encyclopedia of Information and Library Science*. 2 ed. London; New York: Routledge, p. 183–185.
- Firlej-Buzon, A. (2005). Dokumenty życia społecznego jako przedmiot badań naukowych. Referat wygłoszony na konferencji „Biblioteki – depozytariusze narodowego dziedzictwa” 19 grudnia 2005 roku w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie.
- Kocójowa, M. (2004). Więzy bibliotek i archiwów emigracyjnych z edukacją z informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w kraju. [W:] *Materiały XXVI Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie: 9–12 września 2004 roku*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, s. 19–26.
- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dok. elektr. (2007). Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe” <http://www.mk.gov.pl/po/dziedzictwo.php> [odczyt 18.05.2007].
- Pisarski, G.; J. Szmidt (2004). Biblioteka Polska POSK: struktury organizacyjne i współpraca z krajem. [W:] *Materiały XXVI Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie: 9–12 września 2004 roku*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, s. 127–134.
- Suchcitz, A. (1997). *Informator Studium Polski Podziemnej 1947–1997*. Londyn: SPP, 213 ss.